

891.7908

Ia523

ЯК МУЖИК ХОДИВ ДО ЦАРЯ ПРАВДИ ШУКАТИ

І ИНШІ ОПОВІДАННЯ.

Ціна 15 центів.

1916.

З друкарні „Свободи“, 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

Як мужик ходив до царя правди шукати

і інші оповідання.

З м і с т:

Як мужик ходив до царя правди шукати -----	ст. 3
Дві нені -----	ст. 9
Мадам Польонія хора -----	ст. 23
Як Степан чоботи купував ----	ст. 37

Ціна 15 центів.

1916.

З друкарні „Свободи“, 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

891.7908
La 523 Storage

ЯК МУЖИК ХОДИВ ДО ЦАРЯ ПРАВДИ ШУКАТИ.

(З дійсного життя).

В Росії, на Україні, проводили нову галузь одної державної залізниці. Звичайно, власникам землі, через яку переходив залізничний шлях, платили скільки коштувала захоплена лінією земля. Але одному селянинові заплатили за його землю так мало, що він за ті гроші не годен був купити і в двоє меншого кавалка землі. Всі його клопоти і скарги перед залізничними урядниками не привели ні до чого, і він рішив скаржити ся перед судом на залізницю. Пійшов він до адвоката і розказав йому, як сильно його покривджено і просив почати процес проти залізниці.

Коли адвокат узнав, що та залізниця державна, то почав відраджувати селянинові процесувати ся з нею, а радив йому полагодити ту справу в якийсь інший спосіб. Адвокат з досвіду знав, що процесуватись проти державних інституцій або урядників — то даремна праця, і через те радив селянинові дати кому-небудь з залізничних урядників доброго хабара, і тоді його справа буде добре полагоджена. Але селянин не міг з тим погодити ся, бо раз, що у него не було гроший на хабара,

а вдруге його справа здавалась йому дуже простою і кривда зовсім очевидною.

„І дурень”, мислив він, „зрозумієть, як йому розказати, а не то, щоб такі мудрі люди, які сидять в суді. Прецінь же державні судії, се не те, що наші волосні, що за пів кварти горівки, хоч яку справу тобі полагождать. Адже тамтих судіїв сам цар поставив, щоб по правді судили людей”.

І пійшов він до другого адвоката. Той також радив йому полагодити справу через хабара, але позаяк селянин дуже намагався процесувати, то адвокат нарешті згодився з ним і розпочав процес. Звичайно, як треба було чекати, з того нічого не вийшло; процесував ся селянин щось аж два роки, діло його переходило з одної судової інстанції до другої і врешті процес зістав програним по всіх інстанціях. Далі вже нікому було скаржитись.

Але, крім усього того, він ще мусів заплатити кошти програного процесу, а позаяк кошти ті виносили так багато, що він не годен був нігде позичити такої суми гроший, то йому продали його ґрунт і хату і він став жебраком.

Дуже йому було гірко і не знав він, що далі почати. Нарешті, рішив він іти до самого царя скаржити ся йому на залізницю і на судіїв, котрі замість того, щоби узгляднити сю справу, зробили його цілком жебраком, між тим як справа його була така проста і кривда, заподіяна йому залізницею, така очевидна, що „і дурень зрозумів би”. Попросив він сільського дяка, щоб той написав йому поданє до царя і розписав там про усі кривди, заподіяні йому від залізниці і від судіїв,

набрав повну торбу сухарів і подав ся піхотою до Петербурга.

„Аби тільки мені побачити царя”, мислив він, „та подати йому поданє. Вже-ж він не є дурнійший від усякого дурня, щоби не зрозумів такої простої справи. Хиба-ж він не знає, що у нас земля коштує, аджеж те знає і мала дитина. Де-ж то видано, щоб за землю, що мені п'ять років тому назад давали за неї по 300 рублів за десятину, давати по 110 рублів!?”

З такими думками прийшов він до Петербурга і почав тут розшитувати де мешкає цар. Але ніхто не розумів його мови і він ні від кого не дістав доброї відповіді. Нарешті звернув ся він до одного поліція. Той з його слів зрозумів тільки, що він питає щось про царя і зараз потяг його до участку (поліційного офісу). Там його перш усього обшукали і коли знайшли при нім поданє до царя, то набили йому добре потилицю і звеліли зараз вибирати ся з Петербурга і не вертати ся назад, бо інакше опять будуть бити та ще і до вязниці посадять. Відпровадили його з поліцією за місто.

Але на другий день, він знов вернув до Петербурга, тільки тепер не був вже такий дурний, щоб знов питати поліція, де мешкає цар. Він рішив, що треба троха тут пожити та добре роздивити ся, а там видно буде, що треба робити.

Найшов він собі роботу на складі дров і робив там щось дуже довгий час. Вже він підучив ся троха російської мови і почав розшитувати людей про царя. Йому сказали, що царя в Петербурзі тепер нема, що він поїхав в Петергоф, недалеко

від Петербурга. Хоч йому і сказали, що до царя доступити простому чоловікови не можна, то він в то не вірив.

Попросив він, щоб написали йому поданє до царя, бо те, що йому написав дяк, у него відобрали, як обшукували в участку. Взяв він те поданє і подав ся до Петергофу. Прийшов він до Петергофу і давай розпитувати, чи не міг би знайти якої роботи при царській палаті. Йому сказали, що там потребують робітників змитати сніг зі стежечок в парку, що є коло палати. То було в зимі. Пійшов він там питати роботи. Йому сказали прийти завтра рано на роботу. Він прийшов і поданє з собою приніс, в тій надії, що може там йому трафить ся побачити царя. Але всіх робітників, рано чим пустили до парку, там поліцаї обшукували. Обшукали і його, знайшли поданє, набили йому опять потилицю і прогнали. Вертів ся він потім через якийсь час в Петергофі, а тим часом цар знов виїхав до Петербурга.

Щось два роки крутив ся він так, усе домагаючись побачити царя. Нераз його уже били за те поданє. Уже він добре знав, де коли цар мешкає, але приступити до царя йому не удавалось. Раз він дістав навіть роботу коло самої царської палати в Петербурзі; він там копав грядки на цвѣти і цар в той час мешкав там і він навіть бачив царя, як той проходив ся з царицею по саду і поданє йому удало ся принести з собою; але біля тих копачів грядок стояло багато жовнірів, котрі стерегли їх, щоби який небудь з них не кинув ся до царя з яким проханєм.

Нарешті, дізнавсь якось він, що межі тими жовнірами, що служать у палаті при самому цареві, знаходить ся його земляк (краян). Розпитав він, як можна побачити того жовніра і коли він має вільний час і пійшов до него. Той, звичайно, був дуже радий побачити ся з земляком. Розказав наш бідолаха тому жовнірови, яку він мав справу до царя і як він бідував в Петербурзі і просив його, щоби він йому порадив, як подати цареві поданє. Той вислухав його уважно і каже: „От що, чоловіче! Подати поданє самому цареві в руки тобі ніяк не удасть ся, посилати поштою — ти сам знаєш — також нема рації. А коли ти хочеш, щоб твоя справа була увзгляднена, то твоє поданє можна подати великому князеві, двоюрідному братови царя. Його цар дуже любить, він має велику силу в державі, майже таку як і сам цар, і завідує царською канцелярією (офісом). Я тобі розкажу зараз, коли і як то зробити, щоби твоє поданє дістало ся в руки самого того великого князя”.

І розказав йому жовнір, куди треба пійти, в який саме час і кого треба питати, щоб побачити великого князя.

„Коли ти”, каже йому той жовнір, „усе так зробиш, як я тобі розказав, тоді твоє поданє попаде в руки може і самого царя, а коли не царя, то його двоюрідного брата, а то все одно, як би воно попало і цареві”.

Подякував той чоловік жовніреви за пораду і пійшов собі. Після того, нічого про него не було чути. Той жовнір чекав, що чоловік прийде до него розказати, як там йому ходило ся до царського

офісу, але не дочекався. Він був дуже зацікавлений тою справою і написав до дому лист, щоби там розпитали про того чоловіка і відповіли йому. Йому відписали, що той чоловік подав ся до Петербурга шукати правди у царя, а більше про него нічого не звісно.

Пройшло два роки. Уже жовнір скінчив свою службу і вернув ся до дому. Тут він давай опять розпитувати людей про того чоловіка. Нарешті допитав ся. Один земляк, що знав того чоловіка, відповів тому жовнірови: „А тамтой уже давно у вязниці сидить!” — „Як! За що?” спитав здивований жовнір. „А він там десь ходив до царя з якимсь поданєм”. — „Так що з того?” питаєть ся жовнір. „А те”, відповідає той йому, щоби не ліз з своєю хлопською пикою до такої особи!”

Таку правду знайшов бідолаха у царя.

В. Г.

Осип Шпитко.

Дві нені.

— І се говорите ви? чоловік інтелігентний, освітлений, один з перших журналістів на галицькій Русі? Ви, той Семен Морозович, славний літерат, той люблений хлопами, а ненавиджений інтелігенцією сатарик?... Справді, вірити не хочеться. „Згину, а не зраджу мого народу!“... Се гарні слова, правда, та тільки й слова, більше нічого, звичайна пуста і давно вже перетравлена фраза, якою забивають собі голови молоді, студентські темпераменти... але ви?...

Пан Шастальський, чоловік високого росту, худий гей драбина, співробітник одного з найпочитніших і найшовіністичніших ляцьких журналів, який готов був взяти грэгні не лиш за зраду своєї нації, але й тоді, колиб йому поставлено за умовою: виректи ся і назви: чоловіка — закупив напіроску і шипотів далі:

— Ідеали, пусті, дитинячі мрії!... Не можу тільки зрозуміти, яким способом ви, Русини, думаєте відроджувати Україну? Се-ж цілком безцільне, безхосенне... Бунтоване темної маси не принесе ніякої користі. Лише праця реальна, праця

інтензивна може чоловікови дати те, що йому є до-
конечне і до чого стремить ціле своє життя!... „Зги-
ну, а не зраджу мого народу!”... Інтересна з
вас людина, пане товаришу. Але чи ви застано-
вили ся над відповідженою вами фразою? Чи ро-
зібрали ви її гаразд? Чи зрозуміли її безоснов-
ність?... Ні! Ви над сим не думали, а висказали
— от, аби лиш дати яку-небудь відповідь, аби мене
збути ся... Гм... „народня зрада”... Скажіть мені,
будь ласка: яка вона, де і в чім містить ся? Де
той народ, де тая нація, яку-б ви мали зрадити?
Що ви називаєте народом, нацією?... Чи тих три
мільйони темної, на-пів дикої, голодної, обдертої,
розшалілої хлопської маси?... Той неворотний,
грубий, сирий руський мужик має представляти
націю?... А-а-а! вибачте, пане Морозович, але я
сподівав ся по вас троха більше політичного зми-
слу, я вас мав за чоловіка під кожним зглядом
дозрілого і розумного, а між тим показуєть ся, що
ви...

Семен Морозович, підперши голову руками,
сидів непорушно і сумним, змученим зором дивив
ся крізь вікно гарної каварні на вулицю. Перед ним
на столику, окрім склянки з недопитим еще моло-
ком лежало кілька місцевих дневників, переповне-
них описами про страшний і нечуваний „бунт хло-
пів в селі Глухові”, які у сам найгорячіший час
жнив, застрайкували свого діди́ча, жадаючи під-
висшеня платні.

— Ось, прошу — говорив незражений мов-
чанкою товариша, Шастальський — маєте нагоду

написати огнисту статю про визиск глухівських хлопів паном. Прошу, перечитайте лише...

— Я уже читав, пане Шастальський — відповів з тиха, але рішучо Семен — і справді думаю, яким би способом допомогти бідним людям у їх тяжкій і небезпечній борбі о істніне.

— Алеж очевидно, очевидно! — лопотів Шастальський троха іронічно. — Виж волите з голоду згинуту, чим зрадити свій народ!

І розсміяв ся, але таким сатанічним сьміхом, що Семена гейби окропом облило.

— Пане, — промовив він знетерпеливлений — ідіть собі, а мене лишіть в супокою. На дорогу повторю вам єще раз, що скорше згину з голоду, а народної справи не зраджу. Скажіть своїм висланникам і хлібодавцям, що вони усі на купу не мають стільки золота, за яке могли би мене купити.

— Алеж пане товаришу, — вговорював його солодким вже голосом поганьблений — ви обиджаєте ся, а цілком нема чого. Я і мої — як кажете — висланники і хлібодавці бажаємо нічого иншого, як тільки вашого добра. Ба, я мало сказав: ми бажаємо добра не лиш виключно вашого, але обох братніх народів, замешкуючих наш бідний край; бажаємо супокою, згоди і за всяку ціну уникнення ворохобні, небезпечної борби, евентуально навіть розливу крови... Ви найпопулярніший хлопський писатель і, як такий, моглиб статись дуже а дуже пожиточним, помагаючи нам усмирити збунтовану і агітаторами підбадьорувану юрбу дикого хлопства і в час здушити по цілій Русі тліючий уже зарід великанського полумія. Зверніть вістре свого пера

в инший бік, а певно не пожалуєте. Що маєте з того, що пишете і працюєте для хлопа? Чи вашу працю оцінюють, платять вам за неї? Чи ті, для яких ви наражаєте себе на тюремну поневірку, вдячні вам за се? Розуміють ваше посв'яченє?... Ні! Се впрочім і неможливе, аби роботу інтелігентного і з висшими поривами чоловіка — зрозумів той, який хиба лише мовою відріжняєть ся від звичайної звівірини. Щож? Ціле своє жите працюєте для темної, невдячної товпи, гоните за марами, за ідеалами ніколи і ніким не зловивими, ціле жите борете ся за якусь ніби правду і ціле жите терпите недостатки!... У тій борбі з вітраками прогули безслідно молодечі літа, зівяла ваша молодість, а на-томісць признаки старости виступають дуже ярко, так ярко, що, просто, жаль серце стискає, коли тільки на вас погляну...

— Чи ви, добродію, того ніколи не зрозумієте, що чесний чоловік, що Українець не може і не повинен служити своїм гнобителям?... Зрада народна — се-ж найпотворнійший і найогиднійший злочин, якого може допустити ся чи то інтелігентна чи не інтелігентна людина!

— Пусте! Обовязком чоловіка є заспокоїти передовсім свої потреби і своєї рідні, а відтак доперва, коли йому прийде вже така фантазія, може думати і про свій народ, очевидно, наколи тільки той народ заслугує на те, а заходить конечна потреба стати в його обороні.

— Якже се — питав з відтінком глуму Семен — хиба-ж український народ мені не рідня? Хиба-ж його не визискуєте, не мучите? Хибаж є де

на сьвітї народ, якого муки і неволю можнаб було порівнати з терпінем Українців?... Справді, дивно мені, дуже дивно, що ви, як чоловік так образований і інтелігентний, сьмієте мені ставити таку огидну пропозицію. Кажу вам єще раз рішучо, що не продам себе за ніщо в сьвітї, а хоч не тїшу ся особлившою симпатією нашої інтелігенції, то за те бідний, простий люд мені вірить і поважає...

— І коли ви з ним лише розпрощали ся, то перший вас зраджує — чи не так? — докінчував Шастальський.

— Коли таке і лучить ся, то певно тільки наслідком його темноти, яку гнобителі піддержують, щоб тим легше хлопа деморалізувати і далі його використовувати.

— Алеж пане Морозович, схаменіть ся, що робите? Із щирого серця бажаю вам щастя і добра. Анї вас, анї вашого народу не обиджаю і не гуджу, а говорю лиш те, що мені наказує досвід і розум. Подумайте лише, що вас чекає, коли ви кинете ся у вир страйкової агітації. Хлопам певно нічогоїсїнько не допоможете, нам зашкодите, а собі... ах, засудите себе на вічну нужду і голод... Чи вам сего потрібно? Чи-ж не ліпше то гарно убрати ся, смачно з'їсти, закурити собі вонюче цигаро та спокійно ждати часу, коли Богови подобаєть ся покликати чоловіка до себе? Не ліпше то панувати, та глузувати собі з пустих ідеалів?... Адже і я був колись ідеалістою, мрів теж про відроджене ойчизни, кидав громи на керманичів льокайської опортуністичної політики і на усіх „сильних міра сего”, віруючи, що без помочи люду вітчизна не воскресне...

Та нині я, Богу дякувати, инакше думаю, швидко витверезився і тепер жию собі як у Бога за дверми, щасливий і вдоволений. Я переконався, що на світі мусять бути різниці, стани і привілеї — так дав Бог, і сего нам не вільно змінювати... І з вами таке може бути, лиш нарозумтеся. Пощо чоловікови бути жебраком, коли має нагоду панувати?... А вам час би вже, найвисший час подумати про свою будучність.

По що терпіти голод, холод, та зневаги різних вірителів? Сеж непростимий гріх морити себе лиш тому, ще маєть ся якісь там дитинячі скрупули. Гроші — се ціле щастє чоловіка на землі. А ви їх можете мати багато і в кожній хвили. Пять тисяч корон на заплату довгів... десять тисяч, або й більше на купно собі хатини... десять тисяч на заложенє часописи... що року відповідна субвенція... надто, постійне занятє в нашій часописи з платнею 300 корон місячно... Не щастє се? не богатство? не добро?... Ей, Боже мій! Колиб так я, та на вашім місци!...

— Я бриджу ся вами, пане... — процідив Семен кривлячи голову і дивлячись Шастальському в очи.

— Ха, ха, ха!... Ось чесний чоловік, що позволяє рідній мамі гинути з голоду! Оті самі слова, якими ви мене зволили почастувати — бризне вам в лице ваша мати! — На відхіднім додав ще Семенови в ухо: Вам мабуть байдуже, що вона разом з рештою рідні, пухне з голоду? Я усє знаю... Ви чоловік без серця, без сумління!... Прощайте!...

Семен вилетів з каварні як бомба. В очах йому мутило ся і в голові мутило ся. „Він, чоловік без серця!”... Щож він винен, що така йому судьба припала? Що- він винен, що жиє в таких тяжких часах, що вродив ся на сьвіт в крайній нужді, що росте в таких страшних обставинах, що не може як слід відповісти обовязкам доброго сина до сироти-матери?... Господи! Кількож то він набідив ся, кілько нагриз ся, наробив ся; кількож разів просив людей о працю таку, щоби нагорода за неї могла хоч в части осушити гіркі мамині сльози і — дарма! Хиба-ж його вина, що покійний тато, умираючи, не лишив ніякого майна? Хиба-ж його вина, що мати бідна, він бідний і терплять голод?... Хиба-ж можна йому почитувати за злочин що бажає чесно на хліб працювати і лиш таким хлібом кормити стареньку і недужу матір? Адже вона сама, його мати, учила сина чесно жити, учила брідити ся неправдою і зlodійством, учила любити правду, свою вітчину і народ... У чім-же його провина? У тім, що не продав своєї совісти, не споганив своєї української назви, не зрадив за Юдин гріш мільонів братів і сестер безсовісним наїздникам, не став тою поганою птицею, що занечищує власне гніздо, не став катом власної Матери, а наймитом брутальних палачів?... „Без серця він!...” Для кого-ж воно і бєть ся, як не для мами, як не для усього того, чого його мама учила, як не для правди, та поневоленої вітчини?...

Семен аж здрігнув ся, начеб його кольнув хто довгою, острою шпилькою в найбільше болюче місце його і так зболілого серця. „Без серця він і

без сумління!... ” Тому що любить свій народ, що тільки й живе для ідеї визволення мільйонів, тільки і віддихає тим воздухом, що повіє на нього з широкої України...

Він ішов гей паний, штовхаючи ліктями прохожих і відбираючи й від них добрі почастунки. Кудаж ішов — се йому байдуже, лиш аби далі від міста. Там йому стало душно, тісно... Великоми́ська атмосфера, пригнітала його наболілу душу, а усе, що лиш там бачив, настроювало його дивно, сумні думи навівало...

Опинив ся аж за мійською рогачкою. Семен змучений, більше може житем ніж довгою ходою, упав на траву під кріслату осіку гей тая важка, бездушна колода...

Осі́ннє соні́чко хилило ся вже до заходу, обкидуючи ярким, червоним полумінем лісисті горби поетичної околиці. Семен вітворив очі і диво, диво!...

Перед ним з одного боку горіло від сонця ціле море вікон; горіли доми, високі камениці і пишні палати, здавало ся, що від міста запалить ся ціла половина неба, весь сьвіт. Чути було глухий гамір мійських, рухливих мешканців, туркіт повозів, протяжний голос ратушевого годинника... Місто, місто! Осередок цивілізації, життя борби!... Там найвисша вла́сть... там сьвя́тині штуки, краси і права... там найвисші праводавці, керманичі політичні, економічні... там живуть вольні гнобителі і горстка оборонців поневолених!... Справдішня Вавелева вежа!...

Семена знов стиснуло за серце — там-же живе і його мати, його старенька, недужа і голодна мати, яку він обов'язаний обходити на старість, кормити і любити... А він же любить її? Ой, гірка се любов, коли вона з голоду примірає... знать недуже то в нього і серце добре, коли маючи таку добру нагоду вчинити зноснійшими старі літа, ущасливити— дозволяє їй мучити ся в недостатках!... І заслужила-ж вона на таку вдяку? Хиба не зродила його? Не викормила власними грудьми? Не кохала його, не пестила, не доглядала гей тую вазонову квіточку? Не тішила ся його щастем? Не гризла ся його грижою? Не боліла його болем? Хиба не була йому усім на світі?

Семен дрожав, а над ним дрожали сиваво-зелені листочки кріслатої осики, немов би і вони глибоко відчували сю болючу кривду, заподіяну старенькій мамі. Семен дрожав і кидав ся, начеб хотів позбутися болючих спогадів, які здавало ся, хотіли його на смерть замучити.

Глянув в другий бік. Широка-широченна долина. Зелена травиця вкривала її, морем стелила ся... Лиш де-не-де самотна хатина, сирота верба, або копичка сіна... А сумну її монотонність мерехтив тільки безконечно довгий гостинець, уквітчаний рядочками беріз, топіль та осик. А осінню тишину переривали хиба крічливі ворони та гуртки сумно якось поцьвіркуючих воробчиків, або воздушний шум диких качок та гусей, які, готовлячись до південного відлету, шукали на дорогу обильнішої поживи. Сонце цілими тисячами дов-

гих лучів паростий обгортало зелену просторінь, гей би в останє пращало ся з нею.

Неоподалік Семена стояла самітна хатина, заслонена від північної стужі вишневим садочком: з її комина курило ся. Де-коли набіжить ледво чутний вітрець, покотить філею диму, розтягне його і він заголубіє, розстелить ся на-пів прозорим серпанком і занесе приємною вонею села. Перед хатою грало ся кількоро діточок, бігали за курочками, що одна наперед другої увихали ся по гостинцях за колосками.

Семен вдивлював ся в усе теє і важко зітхав. От, колиб йому хоч така хатиночка, нічо більше, лиш отака з огородом та невеличким садочком хатина — власний куток! Ніхто не викидав би його з неї; він не волочив би ся більше з місця на місце, з камениці до камениці, з улиці на улицу, гей той шатровий циган; не оплачував би ся солоно ріжнородним властителям, перевозувачам, та факторам; не бояв би ся нікого, не тремтів леда перед ким-небудь. Сидів би собі у своїй власній шкалуні, доглядав стареньку маму, маленького газдівства, а в вільних хвилях від домового заняття, писав би для люду повісточку, та горячі статі, накликаючи до сьвітла, поступу, до праці над відродженєм вітчизни... Йой! Який би він був щасливий, бачучи, що є вільним горожанином, що не кланяється нікому, що його мати не переволікає старих костий, не голодна, не плаче, не нарікає на своє житє, на кляту долю, що вона спокійна про будучність свого сина, у теплій хатині, доживає віка, благословлячи хвилю, у якій син на сьвіт на-

родив ся... Усе те може бути, в кожній хвилі може бути... він потребує лише сказати: так — і прощай смутку, прощайте безсонниці, грижі, наріканя, терпіння фізичні і моральні — прощай бідуване!... За оте слово: так — можна-б купити таки гарне ґаздівство, можна-б відповідно убрати ся, добре відживлювати заморене голодом тіло — словом, можна-б запевнити будучність, дозволяючи собі від часу до часу, навіть на такі приємности, про які доси не мало ся й виображення... Так, усе можливе...

І Семен згадав літа, коли то, будучи єще на селі, вибігав за ворота, сїдав під тінисту липу і мрів про щасливу будучність... А вернувши домів, клонив головку на лоно коханої мамочки і присягав ся, що як тільки підросте, забере маму до себе, вбере її гарно, накормить завше смачними, здоровими стравами, дасть їй осібну, вигідну комнату і ціле житє буде її обходити і любити-любити, ще більше як тепер!... Та ось що дав мамі? Ось чим відвплатив ся за її любов, за житє, за ті солодки, горячі поцілуї!... Тим, що терпить недостатки, просто з голоду спухає, руки і ноги відморожує в неопалюваній зимою хаті, плаче, мучить ся, та просить Бога, щоб як найскорше спрятав її з того сьвіта, її старий, непотрібний і без'ужиточний тягар, через який „синови дорога до щастя заперта”. Ось як ущасливив рідну неньку!...

І страшний біль обхопив його нутро, стиснув за горло, здушив його так, що й слова не був всилі висказати. Щастє усьміхаєть ся йому, само його шукає, воно так уже близенько, що от-от — і, здаєть ся руками його досягнеш — і... годі...

— „Чому годі?” — шептав йому злий дух, що уявив ся в постати Шастальського. — Тільки діт-ваки, або нерозумні, напів збожеволілі ідеалісти мають в нинішніх часах скрупули!... Обовязком чоловіка є найперше себе заспокоїти!... „Плюнь на хлопську справу... вони тебе не розуміють, не оцінюють твого посв'ячування, бо се пів-дика юрба”... „Непростимим гріхом є морити себе і стару маму голодом, коли можна бути паном, коли можна жити так, як і повинен жити чоловік інтелігентний? і спосібний. На те чолоз'яж кінчив школи, на те довгі літа і мучив ся, аби врешті дістав і відповідну заплату та відріжнив ся від простого, темного мужика... Народна честь, обовязки? — Байка! ніхто розумний в те не вірить, ніхто розумний і не посв'ячуєть ся для другого, не бачучи для себе користи! „Їсти, пити і веселити ся!” — ось три головні заповіді чоловіка на землі... Оберни вістрє твого пера в другий бік, а певно не пожалуєш”...

Семенови щось немов підкинуло. Як же се? Значить ся, він мусів би перестати боронити свій народ, свою кохану Україну, ідеал правди, оте уособленє краси, поезії, терпіння... він мусів би боронити не своїх братів, не людей-невольників, не покривджених, — а безсердечних наїздників, кривдників... мусів би служити наймитом у тих, яких кождий чесний Українець з обовязку повинен безпощадно поборювати — словом, мусів би зрадити найсв'ятійшу справу і статись просто злодієм?...

Ні, ні! сего він не зробить, не продасть себе за ніякі скарби на сьвіті! Що-ж сказали-б бідні мужики? Плакали би, нарікали би, кляли би його...

— А хиба твоя голодна мати не плаче? — шепнув знов дух Шастальського.

— Мати, мати?... — подумало ся Семенови. — Правда, се-ж рідна мати, се-ж моя кохана мамочка, що мене любила і любить, що викормила мене, привела до розуму, що, віднімаючи колись собі від рота, посидала до шкіл, аби мене бачити розумним, щасливим, та аби мати на старість для себе підпору. Адже блиска сорочка тіла!... А мати голодна мучить ся, плаче, а хто зна', чи і не склинає в духу безсердечного, безсовісного сина, що за усю її любов і колишні пестощі — морить її сьогодні голодом?... Хтож зна', може тільки не бажає голосно перед сином виговорити ся з тим, що її бідну болить і пригнітає!...

Голубе небо засувало ся поганою чорною хмарию, що плила від заходу, наче тая жалібна кірея, готова кожної хвилини вкрити собою цілу Україну. Смеркало ся. Воробчики потихли, діти поховали ся у хату — повіяло холодком зближаючої ся ночі.

Семен хотів підняти ся з леговиска, щоб обтязати ся від гнітучих його душу спогадів і вернути домів. Глянув єще раз на довгий гостинець і — остовпів.

На зустрічу йому маширувала громадка селян, зложена із муштин, жінок, а навіть недоростків. Громадку сю провадили жандарми, скувавши одно до другого ланцюшками. Ішли мовчки... ані одного слова проклону, ані одного слова наріканя — ішли покірні, шепчучи тихонько слова молитви. Тільки

одна старесенька, поморщена і біла гей цвіт гречки бабуса-каліка, штильгукаючи, страшно стогнала.

Певно, що навіть жертви римських цезарів не будили більшого подиву і симпатії на зрітелях!

— А швидко там ти, хамське старе порохно!

Ой не можу... прошу ласки пана! — простогнала бабуса-каліка — вже, Богу дякувати милосерному... сїмдесять без двох... нема сили, не змагаю... дуже не змагаю... ой... ой!...

— Мовчи, ти хамське насїне! А бунтувати ся можеш?...

Бабуса вмовкла і постогнуючи та видзвонюючи ланцюшками, поштигулькала далі за другими.

Зтемніло ся. Чорна хмара вкрила собою ціле небо. Що-йно зриваючий ся вітер шумів листєм придорожних дерев, віщуючи страшну бурю. Неспокійні ворони і кавки товкли ся, кусали, покракуючи і лопочучи крилами. А Семен Морозович, припавши лицем до землі, цілував її, голубив, обливаючи щирими, горячими слізми каєня і просячи прощення за саму лише хвилю вагання.

Швидко потім не зважаючи на грубу пітьму, затиснув шапку на голову і пійшов просто гостинцем в той бік, звідки надійшла громадка селян.

Семен Морозович ішов ратувати — другу Неню!...

Львів, жовтень 1902.

Ол. В. Шевчук.

Мадам Польонія хора.

I.

Ясно-вельможна пані Польонія Ляховська в Галичанові, поважно хора. Ви її знаєте. Се сирота неправого ложа по небіжці Речи-Посполитій. Хто би не знав сего, гадав би дивлячись на ню, що вона Бог зна' що, а вона вам навіть не справедлива Ляховська, а звичайний шляхоцький бенкарт посьмітюх. Та най се між нами лишить ся, бо як би довідала то чисте було би пекло. А знаєте, наш чоловік в ліберії всякій біді годити мусить. От неприємком наша Польонка з Галичанова така вам вередлива, що крий Боже. Сто раз гірша від справдішних Ляховських як Конгресівка. Познанка і Краковянка. Просто шаліє з превеликої бути. Та нині лежить хора.

Дрощі, горячка, конвульсійні напади, страшні привиди підчас сну — всьо то наступає одно по другім — на переміну! Лікарі не помагають, фіра за фірою привозить нового лікаря, однако-ж жаден з них не вміє якось трафити — всі ліки за острі — пані не зносить їх!

Вислано єще одну фіру аж до Русилова, по-д-ра Правдоріза, спеціяльника від політичних та національних недуг. Га — може той що поможе, може поможе — побачимо — бурмотів собі старий економ пані Польонії, походжаючи по подвірю. Ге-ге! потний Боже! Чи нема то з чого хорувати! Чи то мало гризоти мають ясна пані! А кільки то пійшло їх здоровля, як старі пані вмерли! Ей-Боже! Вас тоді ще на сьвітї не було, а я памятаю добре похорон старої пані — почав розказувати парубкам та форналям, що крутились по гумні. Але-ж бо то похорон був раз! От-так розумієте — розказував дальше — якось вже з весни почали старі пані хорувати. Десь перестудились на ловах — чи щось таке. А вони то любили — страх! — особливо любили полювати на мурів в лісах „злотей вольносьці”. А що наші пані були делікатні; а ще й до того розігрілись на одній забаві — тай то пошкодило. Бо то розумієте за старої пані, в нашім дворі було цілком инакше. Де, де, де! — що тепер, а що було перше! Шумно, гучно, весло — гостий фіра за фірою, забава за забавою! Двірок виглядав мов палата, що дня умаєний смєречиною, а золото аж капало з вікон! Газон прикрашений був цьвітами, а між ними на палях хлопські голови, як кулі кльомбові, а коло брами замість фляг повівали на стричках руські хлопш з своїми довгими чупринами. Гарно було — тай любо! Найчастійше забави відбувались в карнавал, або в маю. І на одній то такій маєвій забаві — бавились тоді в „ліберум вето” і „непозвалям”, памятаю як би нині — небіжка пані захорувала. За богато згулялась і

то їй пошкодило. Лікарі радили іти сейчас до ліжка і воно було би минуло ся, але де там нашій пані було до того! І от хвороба разійшлась по тілі, наступило розстроєне нервів, зажажене крові і кінець! Приїхали лікарі з заграниці, покраяли-порізували, тай в трумну! І маєток пійшов на ліки — всьо — ат! Приїздив ще потому якийсь славний оператор з Патрийотова, д-р Тадеуш, але вже було за пізно. Що вже порадиш з умерлим! Молоді пані так тоді сплакались, що не могли навіть іти за трумною! Але-ж то похорон був раз! Ксьондзів, панів, війська, генералів — як маку! До каравана запряжено щось аж три повстаня та украшено його вінками, уплетеними з зеленого патріотизма, з довжезніми, чорними лентами. Попереду їхав в сукмані д-р Тадеуш. Сумовите „з димем пожаруф” лунало аж до хмар, а „еґзеквія” правив сам еміненція Міцкевич, при асисті біскупів Словацького та Красінського і многих інфулатів. На могилі виголошено багато трогаючих промов — всьо плакало, а паньщина з жалю аж зімліла! Оттак — поховали, могилу заплескали, тай всьо скінчилось! І від сего то часу молоді пані так хорують. А ще й до того українство робить собі якісь претенсії до східної части Галичанова — знов нова гризота. Маєток і так вже знищений; у Познанки господарить Прус, як сам хоче, у Конґресівки Микола Александрієвич, Москаль, а тут в Галичанові завдяки лагідности і сумлінности віденського банку, можна-б якось клигати тай з довгів поволи вилізти — коби не се українство зі своїми претен-

сіями Боже! — не знаю як то ясна пані всьо витримає!

В тім заїхав перед ґанок повіз, з котрого висів якийсь грубий панок в окулярах.

— То може пан концилярж? — промовив до нього льокай, що саме тоді вийшов на ґанок тріпати сукно.

— Так, власне — відказав.

— А то проше — тенди, в те дзвїржи на лєво — і попровадив лікаря в комнату хорої...

II.

В гарній комнатці, лежала в ліжку пані Ляховська, на аристократичних подушках, обкрита славянством. Хора спала. Від часу — до часу, добувались з її грудий глибокі стони, часом говорила щось крізь сон — була в сильній горячці. При ліжку сиділа вся родина, доглядаючи її старанно. „Пшедсвіт” шептав молитви, пересуваючи пацьорки, на своїй єзуїтській корунці. „Дзеннік” обганяв старанно мухи около хорої, а „Нородуфка” мачала безнастанно ручник в намісництві і прикладала хорій до голови. Трохи оподаль сидів на оксамітній псевдодемократці, „Куриєр” з „Реформою” а „Пшегльонд” і „Час” ходили на пальцях по комнаті, страшно занепокоєні. „Слово польське” зашивало коло печі паньчохи, котрі Польонія подерла на одних станьчиківських перегонах. На старій софі, вивертав козли „Сьмігус”.

— Ка-хі, хі, хі-га, га, га, га — почав нараз реготатись на ціле горло буючись притім сильно пятами і вивертаючи по блазенськи очі.

— Пст! — тихо — не збуди мами — промовила Народуфка.

Ет — ігупясь відрізав її на се. Ти не веш якеґо ці я дофціпу вимислял на руских попуф! Але як то які поп гайдамака пшечита — га — но! чорти єго маму — він ся скажить разом з попадею! Ха, ха, ха-гі-га, га, га, га — тішив ся Сьміґус. Дзеннік тимчасом хотів відігнати якусь уперту руську муху, що літала поперед очима Польонії, але замість муху — вдарив не хотячи хору маму по носі...

— О — о — Єзус — ох Марія! — гайдамацї ржнов, Гонта — ох — ратуйце! — зверещала Ляховська, пробудившись. Взяти на перечищене — як найскорше на перечищене — став вговорювати її Дзеннік. — Ви переповнили жолудок сентиментальною любовю Русинів і тому така горячка, зажити ложку рицини...

Саме в ту хвилю, впровадив лікаря.

— Добрий день паньству — промовив. — Як же пані мають ся — все таки хорі?

— Ой зле, зле — простогнала Ляховська.

— Корчі, болі, в губі недобре, в ухах шум...

Лікар добув годинник і взяв хору за живчик.

— Гм! — сильна горячка — сказав по хвилі.

— Чи пані мають апетит?...

— Ой цо правда, то просе пана конциляжа, ясна пані ма добри апетит — відізвав ся льокай, що стояв єще коло порога. — Якосік то било

вцора — то цали пулмісек смажоних русінуф з'єдлі...

— А то зле — се не добре, запихати жолудок так нестраними річами — промовив лікар.

— Но, но — най там Ян іде до креденсу на-
ставить самовар — гукнув гнівно Дзеннік до льо-
кая.

— Найгірше мене непокоять ті неспокійні
сни — заговорив „Пшегльонд”.

— Вічно напастують маму гайдамаки, вічно
стають перед очима — викладав лікарєви „Час”.

— Се звичайне — горячкове — відказав...

— Але-ж не горячкове пане! — Се дійсність
— запротестувала хора. — Се хлопи підходять зі
села в ночі під мої вікна і страшать мене, абим
скорше вмерла...

— Так, так — пане доктор — ви не знаєте
мургів! — закричали нараз „Дзеннік”, „Слово”,
„Час”, „Народуфка” і „Пшегльонд”.

— То мурги — злодії, то невдячний люд!...

— Але-ж прошу успокоїти ся — промовив лі-
кар і почав старанно обпукувати пацієнтку.

— Чи пані пріють? — спитав по хвилі.

— Прію часами; особливо при кожних вибо-
рах, бо тоді коштує мене трохи труду, аби мое
„коло” закотилось назад ненарушене до Відня. Я
пріла також досить підчас страйкової дебати в пар-
ляменті...

— А дрощі мають пані?...

— Ой — як лиш почую пісню „Не пора”, або
„Ще не вмерла” — так зараз дістаю дрощів.
Страшно не люблю тих мельодій...

— Чи пані мають обструкцію?...

— Ні — противно, велику солюцію...

Лікар авскультував далше...

— Як бачу; серце у пані обкипіло шовінізмом — відізвав ся знов по хвилі. — Се небезпечне — може наступити запаленє. Пані певне віддають ся надто гакаті?...

— Ах — ні, ні! — хорони Боже! — заперечувала хора.

— Також як бачу — ціла шляхта сильно атакована; вже навіть наступило мале запаленє — пізнаю се по висипці, яка вказуєсь на ній в виді довгів та дефравдації.

— Ох — Боже! — застогнала.

— В мязах знов — розвинулась опортуністична політика. Чи не відчують пані болів в околиці жолудка?...

— Ах власне, дуже сильні...

— Се наслідок поживи. Строга дієта — одинокий ратунок... А Українця ані зачіпати. Се і для здорового жолудка дуже нестравна річ.

— Ну — а язик? — Отже бачите, цілий обложений сильно українством, що вам в жолудку лежить — говорив далше. — Прошу пані — як бачу жолудок ваш сильно занечищений і сойм ваш зле функціонує, також здаєсь мені, що економія цілком заниділа. Чи мають пані часом еєкцію?

— Ах, власне вчєра хотіла я умисне взбудити воміти, бо через неосторожність, дісталось до мого жолудка трохи соціалізма — але дарма! — Вийшла тільки флегма, а соціалізм з дашиньським остав в жолудку. Я думаю, що то він там спри-

чиняє в жолудку такі болі. Щоби хоч не дійшов до серця!...

— Де-ж там пані! Соціалізм вам не пошкодив — противно, він хоч вправді подражняє нерви — особливо ділає на них в аристократичних центрах — але зате чистить кров, а ваша кров також сильно занечищена! Взагалі є се, о скільки я пізнав — недуга дуже скомплікована. Наперед є в вашім організмі сильно розвинена гайдакоманія на шовіністичнім ґрунті. Вітак прилучуєсь до сего запаленє шляхти; в м'язах розвинулась трохи опортуністика і льокайство, жолудок зіпсований ріжними, невідповідними для вас стравами, а кров занечищена єзуїцтвом і патріотичною блягою, поцукрованою русиноїдством. Попри се, розвинулась в нервах хороба, знана медичині: „В Польсце, як хто хце”. А се знов викликає атаки на мозок і справляє тоту висипку на вашім чолі, що звесь по медичному: „То цалкєм, цо іннеґо”. Одинокий ратунок на се — спокій і строга дієта. Ще раз кажу вам, Русинів, ані взагалі жадних народів не їсти, бо є нестравні — житись виключно здоровим патріотизмом, щирою любовю вітчизни і гуманністю — без коріня, без заправи, виключно кастових інтересів. Напитків не уживати, бо вони справляють вам сей шум в ухах, на який жалуетесь. Ані кропельки „пихи”, а ще менше „бути”. Словом жадних! Можете пити хіба тільки чисту „розвагу”, з маленьким додатком „надії”, се вам не зашкодить. Також уникайте всіляких, подражняючих нерви забав. Гакату, джокей-клуби, кольонізацію-руси, ягайлонську ідею,

всі — ті спорти закинути. Ви потребуєте спокою — мусите лежати в ліжку. На шляхту конче треба окладів з зимною води — і то навіть що години. А тепер запишу пані порошки — прошу о кусник паперу — промовив лікар, звертаючись до „Дзенніка”.

— От є тут на бюрку наготовлене для вас чорнило і папір — відізвав ся „Куриєр”, запалюючи „освяту-людову”, від якої було таки досить темно.

Лікар сів при бюрку і почав писати:

Rp.

democratiae verae	0.06
tolerantiae	0.02
mentis sanae	0.07
vicissitudinis slavicae	1.5
pulv. iustitiae	3.5!!

D. XX.

З. порошки денно*).

Д-р Медецило Правдоріз.

— Прошу тоті порошки вижити, а при тім примінитись точно до моїх вказівок, бо інакше не ручу за нічо — сказав лікар на відхіднім, прощаючись з хорою. „Дзеннік”, „Час”, „Пшегльонд”,

*) Як звісно лікарі пишуть рецепти по латинськи. Та ми переведемо се на українське, щоби і хлопцї її розуміли, і так: правдивої демокрації, терпимости, здорових глуздів, славянської взаїмности і справедливости. Сеї послїдної то вже більше від тамтих всїх на купу.

„Народова” та „Слово” — почали тимчасом читати рецепту.

— Ге, ге, ге! — що він ту записав! — промовило „Слово”, набундючившись.

— Але се рішучо за острє — критикував „Пшегльонд”. — Острє не острє, але не універзальне, як н. пр. „Ратуйми всходнє креси” докинув „Час”. А нині тільки універзальні „флюїди” щось варта ще.

— Сей — то — якийсь гайдамака крикнули „Дзеннік” з „Народовою”. Тримаймо ся рецепти д-ра Вшехполяка. Се раз рецепта і здоровому любо її зажити. Є там польонізація і кольонізація” військо і жандармерія, а вже найбільше: „Грим пестуком межи-очи”.

А я вам кажу, що найліпші „вота”*) н. пр. будованя косцюлкуф з чудотворною іконою „Крульовой Польскі” — се поможе ліпше як що! — став доказувати „Пшєдсєвіт”. — Я раджу — лятінізації з косцюлками і матечками, то аж 5 цілих.

— Якби там не було — але все таки на шляхту можна дати „компрес” — сказав „Куриєр” і намочивши довгу, демократичну фразу в зимній воді, та викрутивши її старанно — разом з реформою приложили обережно до члена. Тимчасом увійшов в комнату пан надкомісар, гр. Носодральський, ц. к. управитель камерального ключа, а за ним по тихонько всунулось Кацапство.

— Як-жеж добродійка мають ся? — промовив Носодральський. — Я тут заїхав на одну ко-

*) С. є. обіти.

місію до вашого села і довідавшись, від місцевого пароха, що пані хорі — поспішив сейчас відвідати.

— Дякую сердечно — відказала Ляховська, витаючись з комісаром.

— Був у пані як бачу — лікар — я стрітив його в брамі...

— Так, власне — щойно вийшов...

— Ну, — і як-жеж — ліпше пані?....

— Ах, та... от!...

— А той місцевий парох, як там він... ксьондз „Базилі Смирненький” — відвідує паню часто? — Се якийсь порядний чоловік...

— А — дуже милий чоловік — гайдамацької політики не управляє, з двором живе в згоді, а що за господар з нього! Таких людей — на жаль — мало тепер між руським духовенством!...

— Се наш „атец”, прошу вашого благородія — стало хвалитись Кацапство. — Він з „нашої парафії”...

— Так, так — я знаю, — відказав комісар. — Він декан вже, правда?...

— Тепер недавно — дістав вже навіть крилошанські відзнаки — хвалилось Кацапство далі.

— Так, так — правда — порядний ксенжуньо...

— Даруйте, що перериваю, але я пригадала собі, що маю до pana надкомісаря маленьку просьбу — заговорила Польонія...

— Прошу дуже...

— Я тут не маю спокою з тими хлопцями, на-

падають мене, страшать — отже я просила би о поміч...

— А дуже радо — я сейчас вишлю асистенцію жандармерії, а в разі потреби і шкадрону гузарів...

— Ой, шкадрона — се замало буде...

— Ой замало, замало — пане! — тут потрібний найменше цілий полк! Ви не знаєте того розгуканого бидла — ляментувала вся родина Ляховської.

— Пане! — та тих гайдамаків є тут тьма-тьменна! — говорило „Слово”.

— Наш знаменитий статистик, проф. Гломбінський, обчислив їх на міліони!...

— Ага, — правда, ви чули про Гломбінського? — перервала знов Польонія. — Він висказав в парламенті щирю правду наукову; в своїм габілітаційнім викладі, з брехунольогії та русиноїди, що гайдамаки множать ся тепер всюда, з незвичайною силою. Особливо сприяє їм клімат, в українських гімназіях, тому вашим обовязком — є не засновувати більше таких гімназій, а і ті що є згладити помаленьки зі сьвіта — говорила хора.

— Так є, прошу вашого благородія — промовило Кацапство. — Українські гімназії, се гнізда „гайдамацтва”, „радикалізма”, „сепаратизма”, „пайдократизма!...” А вже, як би так Господи — не дай дочекати — засновано в Лембергі український університет, ох! — там вже подонтано би все, що лиш Боже, царське, та православне! Нещастє тоді для мене, для вас, ясна пані, а також вашому благородію, не вийшлоб се з добром! Се

була би кузня, де Українці острили-б свої ножі на нас!”....

— Ох, води, води — застогнала Ляховська.
— Льокай подай води!...

— Ах, ясна пані мають спрагу — прошу я, зараз послужу, я сейчас — промовило Кацапство і вибігши до кухні, вхопило за коромесло з коновками та поштигуляло до керниці...

— Що за услужна людина — сказав „Дзеннік”.

— Справді — відізнавалось „Слово”.

— „Народувечко!” — скажи там кухаркам, най наготовлять для нього збанок сирватки. Він бідний має діти, най собі возьме до дому — говорила пані Ляховська. Вся рідня зареготалась з „дотепу хорої”.

„Народівка” побігла до кухні, поки Кацапство вернуло з водою, несучи покійно коновку до ліжка хорої.

— О, дякую сердечно — сказала Польонія.

— Я там вже казала наготовити для вас нагороду за труд. Там собі возьмете в кухні...

— „Цалує рончкі”, ясної пані Я може перешкаджаю, пані добродійка хочуть певне спочивати — да свіданія — прошептало і вклонившись низенько всім присутнім, вийшло з кімнати.

— Я також мушу паню попрощати — відізнав ся Носодральський, встаючи з крісла. — Спішу ся до урядованя, бо маю ще відбути нині по інших селах такі комісії...

— Ой, та де-ж так по ночі будуть пан надкомісар мучитись — промовив „Куриєр”.

— Але-ж я звик, „до нічного урядованя...”

— А не забудьте пане, дати мені відповідну поміч — просила хора, стискаючи йому руку.

— Ой, будьте ласкаві! — охороніть нас перед тим розгуканим гайдамацтвом — благала вся родина Ляховської.

— Ну, но, — вже то якось зробить ся — будьте паньство спокійні — відказав комісар, тільки прошу і наказую не входіть в жадні переговори з тими опришками. Бо тоді доперва розбикали би ся. Кивнувши відтак головою в сторону хорої, вийшов з кімнати.

Пані Польонія відвернулась тепер лицем до стіни і спокійна, що вже хлопцї на тут ніч не прийдуть її страшити, бо в селі є комісар — почала невдовзі хропіти...

А її діти прикрутили „людову-освяту” і поклякавши коло ліжка, почали відмовляти півголосом: „Єще Польска не згїнела...”, а вшехполяк закінчив: „од моржа до моржа, амен”...

І. Ш-Т.

Як Степан чоботи купував.

І.

В селі Вовчілаби жила дуже бідна вдова Варвара. У неї було троє дітей: дві дочки, Тодорка і Параска, що вже ходили на заробіток і помагали матери, та хлопець Степан. Він мав уже сім літ а до роботи не був дуже охотний ні здатний. Любив він хорошо одівати ся, але в хаті сих одягів власне не доставало.

Ходив Степан в одній згрібній сорочці, до пят, а Варвара покищо ані думала про друге яке одіне для сина.

— Коли ти мені, мамо, купиш капелюх? — питав ся хлопець.

— Який з тебе алегант: — сказала мама. — Збиточнику якийсь, тобі капелюх в голові, а я ось думаю, щоби якнебудь купити свинку... Щоби було з тебе що доброго, то ти би сам собі капелюх змайстрував.

Недовго після того купила Варвара свинку і говорить до сина:

— Пильнуй се порося, як ока в голові, бо се весь наш маєток.

Степан виганяв щодня свинку на поле: від других пастухів навчив ся робити плетінки з со-
ломи, а потім сам собі змайстрував капелюх.

— Мамо, — каже раз знова до матери —
купіть мені червону стяжку до капелюха!

— Степане, не будь ти такий дурний! Я тобі
ліпше би справила штанята, замість стяжки; че-
каю лише, поки Тодорка ліпше подре свою спідни-
цю, то тобі з неї вшию добрі штани.

Хлопець нічого не відповів, але за якийсь
час знова каже матері:

— Могли би мені, мамо, за се, що пасу свин-
ку, купити ремінь з кресалом і калиткою.

— Таж мене за се сам Бог покарав би: у хаті
найпотрібнішого нема, а я би останнє віддавала
на твою аліґанцію.

Прийшла зима. Хлопець безроги не пас, лише
посинівши з холоду, з мокрим носом сидів на печі
та прибирав капелюх у когутячі пера.

— Колиж ти, Тодорко, подреш сю спідницю?
— допитував ся Степан у сестри.

— Вона вже цілком подерта, але мама анї
гадають справляти нову...

Узяли ся тепер до матери обоє і як почали
її клопотати, то вкінці Варварка віддала Тодорці
свою стару спідницю, а з Тодорчиної почала шити
ногавиці для Степана.

— Мамуню, зробіть мені кишені! — просив
хлопець.

— Відчепи ся, аліґант ти! Якраз буду тобі кишені робити. Як треба буде що сховати, то можеш за пазуху.

Пройшло немало часу коло шитя сих ногавиць, бо мати мусіла штукувати латати. Хлопець не мав терпеливості і докучав матери, що шитє не скоро йде. Варвара навмисно так марудила, щоби Степанови дати нові штани перед самим Різдвом: кажуть, що будуть довго носити ся.

Прийшло Різдво: мати дає йому ногавиці і каже:

Маєш і шануй, бо не скоро на другі такі здобудеш ся! Се добрі, на виріст, як на чоловіка, не на такого рака...

Подякував матері і зараз надів перші в своїм життю ногавиці. В долині позавязував шнурками, як старший чоловік; дуже йому се подобало ся, бо думав, що так „параднійше” буде.

На дворі того дня був великий мороз. Та хлопець хотів, щоби його люди в селі бачили, то взяв на голову капелюх з когутячим пером і в своїх нових ногавицях перебіг через ціле село. Потім вернувши, зняв штанята, зложив їх, поклав на них капелюх, усів знова на печі, і глядів на се, як на що сьвятого.

— От, щоби я ще мав ремінь, а до сего ніжик — циганок! — говорив до сестри.

— Чому ні, придало ся би — сказала Тодорка, — але сего ніхто мамі не вговорить.

Минула зима. Хоч весна вже зачала ся, але ще було студено. Степан повинен був гонити свиню в поле, бо і всі люди прибуток свій повиганяли.

Одного разу Степан прибіг у хату на полудень. Посинів увесь і дзвонив зубами.

— Мамо, мамо! — кричить — мені зимно, я не можу видержати, вітер мало духу з мене не висвистав!

Мати почала збирати його:

— Змерзлюху гнилий! Може перену буду за тобою носити? Не можеш, як другі, бігати по поли, щоби розігріти ся?

Але почекавши зняла з себе ватований горсет без рукавів і дала його хлопцеві, щоби розігрів ся. На дощи і на сонци через літо полиняв кафтаник і під осінь пошила йому мати з нього кабат. Та не ставало на рукави, то йому виштукувала рукави зі старої червоної Тодорчиної юбки.

І знов раз відзиваєть ся Степан у хаті:

— Дуже би мені хотіло ся мати шпильку при сорочці... Так добре, як блищить під бородою.

— Пожди, пожди, — каже мама — будеш на своїм, то тоді купиш, а тепер обійдеш ся без сеї аліганції.

Цілі два роки носив хлопець штанята з Тодорчиної спідниці, а потім вони так розлетіли ся, що мати вже не могла зібрати їх і повинна була вшити другі.

Степан вкінці почав ходити на заробітки. Вийшов раз у сьвято і весь час розглядав ся, які хто має чоботи на ногах. Думав собі про те, що і він буде ходити колись в чоботах. Як лише вернув ся з ярмарку то і питає в матери:

— Чи знаєте, мамо, що можуть коштувати чоботи?

— Ріжно коштують, як які чоботи. Але голови не ломи собі дурно: хліба у хаті треба а гроший на чоботи нема. Обійдеш ся смаком.

II.

Прийшов вкінці той час, що Степан за свої гроші міг собі купити нові чоботи. В полинялім кабаті з червоними рукавами, солом'янім капелюсї і діравих ногавицях дожив Степан піснейця-того року життя і пішов до людей на службу.

— Мені дуже хочеть ся чобіт! — казав він нераз до свого приятеля, Антона, котрий вже від двох літ ходив по службі і мав гарні чоботи.

— Лише памятай, чоловіче, на чоботи гроший не шкодуй! Заплати досить, а купи що доброго, — радив Антін.

Степан служив, заслуженини своєї у господаря не брав, лише чекав, доки назбираєть ся у господаря потрібних йому гроший, щоби стало на добрі чоботи. Якось під осінь, коло сьвятого Миколи каже він до Антона:

— Антоне, попроси ся ти у свого господаря і пійдеш зі мною завтра до місточка, купувати чоботи.

— А добре, відказав Антін.

На другий день пішли оба на торг до місточка. Чобіт там було стільки, що оком не зміриш. Дивлять ся, аж є ось чоботи з коротенькими холявами.

— Се старосьвітська мода, — каже Антін, — у таких тепер не ходять. Обцаси повинні бути

високі, восковані, холяви довгі, а при них уха з доброї тасьми... Ну і глянц який-такий повинні мати.

Ідуть далше, аж тут знов на довгій жердці висить цілий ряд чобіт.

— Хочете, пане, цоботи? Цоботи, цоботи!... Шиті, штифтовані? — Кричав жид-крамар.

Степан аж зачервонів ся, бо його перший раз в житю „паном” назвали. Все стріляв очима то по одних, то по других чоботах.

— Купуйте, купуйте. Чоботи юхта, гамбурські, купуйте!

Степан задумав ся, розтворив уста, вибалушив очи. Здавало ся йому, що кождий чобіт щось до него приговорює, як живий чоловік. Вліпив очи в пару чобіт на високих обцасах, а шкіра на холявах була у дрібні кліточки. Вже, вже хотів спитати ціну, як трохи далше побачив ще гарнійші чоботи, наче з зеліза вилиті. Уха в них були з зеленої тасьми, а обцаси високі, підбиті підковами.

Підійшов до крамаря і несміло питає ціну.

— Ого-го! Сей пан знає, чого шукати! Се вже що чоботи, то чоботи! — вговорює купець. — Є чим землю притоптати. Можу сказати сьміло: не дам інакше, як за девять срібла, але бачу, що ви знаєте ся, а такому я завсїди дешевше продаю.

Потім узяв чоботи і став їх коло носа вертіти. Оглядав і Антін, пробував у руках шкіру, чи сильна, понюхав, примінив до ноги і каже:

— Мені здаєть ся — сї чоботи добрі, тільки треба добре сторгувати.

Степан відвів Антона на бік і каже йому на ухо: — Як не куплю сих чобіт, то не хочу інакших мати, буду ліпше босий ходити.

Тоді почали ся торги. Торгували ся довго, завзято, до смерку. Крамар твердо тримав ся ціни, а парубки десять разів вдіходили і десять разів вертали ся. Добре вже стемніло ся, коли торг скінчили. Степан дав за чоботи більше як піврічну свою заслуженину. Вертали ся тепер домів. Болото було велике, але Степан чобіт не вбрав, лише їх ніс під пахою. Як уже повертали ся у своє село, Антін сказав:

— Видиш, Степане, я стратив цілий день на твої чоботи. Господар за се не похвалить; утомив ся, нагарував ся... то перші чоботи повинен ти, брате, підолати... Підемо до коршми!

Степан знав, що своїому товаришеви повинен вчинити сю ласку, але всі гроші, що до шеляга, пійшли на чоботи і, як кажуть, зломаного не мав при душі...

— Наш шинкар тобі поборгує — сказав до збідованого Степана Антін. — Мене знають у коршмі... А то дуже я здорожений, треба випити горівки і перекусити щонебудь.

Степан іще ніколи не пив горівки, бо все чув від людей, що не гарно ходити пити до коршми. Та коли Антін зачіпив його гонор, що треба нові чоботи обляти, то повинен був пристати на се. І він сам був дуже здорожений і голодний. Шинкар був одинокий чоловік на сьвіті, що міг йому дати на борг. Коли вони увійшли у коршму і попросили горівки і закуски на борг, шинкар, трохи поду-

мавши, поставив перед ними дві великі чарки горівки. Кождий взяв ся за свою і випили. Антін закусив пирогом, а Степан відразу почув, що йому в голові щось крутить ся. Дійшов до лави, поставив коло себе чоботи, схопив ся за голову і почав кричати:

— Ой, Боженьку! — кінець світа, чи що такого?! Все зі мною крутить ся, летить до гори ногами... Чоботи, чоботи, тримайте люди!...

— Не диво, — сказав Антін — хлопець голодний і не привик, то одна чарка такого з ніг звалить.

— Має ще час, то перемине, — відповів коршмар.

А Степан як сів на лаві, то вже з місця не міг рушити ся. Антін зів своє, обтер уста і каже до него:

— Степане, збираймо ся до дому! — але Степан ані думав уставати.

— Не турбуй його, — відізвав ся шинкар. — Нехай трохи здрімне, протверезить ся. Коршма до півночи отворена. Як буду замикати, то його сам до дому вишхаю.

— Нехай і так буде! сказав Антін, потім зібрав ся і пішов до дому.

III.

Степан витягнувши ся на лаві хропів, спав як зарізаний. Шинкар бачучи, що людей нема у коршмі, пішов у другу хату, що була проти коршми. Незадовго після виходу коршмаря, відчинили

ся двері і в коршму заглянув вартівник Опанас. Він ходив у ночі з тарахтавкою по селі. Мабуть надокучило йому бути на дворі у темноті, а може і прозяб, то хотів хвильку посидіти в коршмі. Аж глядить, і бачить, що у хаті нікого нема, тільки сей хлопець спить на лаві. Підійшов до него ближше і побачив при нїм нові чоботи. Вартівник оглянув ся кругом себе, потім узяв чоботи, як свої і вийшов. За малу хвильку чути було, як десь на селі дуже сильно торохтіла вартівникова тарахкавка нібито пужала злодіїв.

Може в годині після сего вернув ся шинкар, позіхнув, підійшов до Степана і шарпаючи його почав говорити:

— Ну, годі спати, до дому, до дому час! Пора вже виспати ся!

Коли шинкар шарпнув його раз і другий, хлопець проснув ся, протер очі і побачив, що він спав у коршмі на лаві. Тоді собі пригадав усе, що було і зараз почав шукати чобіт.

— Пане коршмар, а де се мої чоботи? — спитав переляканий.

— Які там чоботи?!... збирай ся скорійше до дому, бо шинк буду замикати, — сказав шинкар.

Тепер Степан почав кричати:

— Щоби я мав тут могилу свою найти, то без чобіт відсіля не пійду! Де мої чоботи?! Давай мої чоботи!!

— Еге, батіку, маю на таких лік. Мало тобі, що на борг горівки і закуски дав, то ти будеш мені кричати ще?!

Сказавши се, шинкар вийшов за двері і на весь голос став кликати Опанаса. Прийшов Опанас і узявши під руку Степана, почав вговорювати:

— Ходи, ходи відведу тебе до дому, щоби ти тут панови коршмареві не докучав.

Але Степан його відіпхнув і наче божевільний кричав:

— Чоботи мої, чоботи! Де мої чоботи?

— Йому, як видно, про якісь чоботи йде — сказав Опанас.

— Чорт його знає, що за чоботи. Прийшли тут у двох з Антоном Панталейчуком. Степан звалив ся від першої чарки і заснув тут ось, на лаві. Може він і мав які чоботи, а Антін їх забрав з собою...

— Певно, що Антін забрав твої чоботи. Завтра раненько вже будемо знати. А тепер спати! Дальше, марш! — командував Опанас.

Тепер Степан подумав собі, що і дійсно може Антін узяв чоботи, може їх узяв на жарт, а може нарочно, щоби їх хто сонному не вкрав. Степан з такою думкою вийшов з коршми і пустив ся просто на хутір, де служив Антін за парубка. Підійшов зараз до обори, бо знав, що його приятель спить при коровах. Спершу став ковтати у двері, а потім взяв ся валити кулаками з цілої сили. Парубок пізнав по голосі Степана, зірвав ся з твердого сну і протираючи кулаками очі вийшов питаючи:

— Чого ти по ночі волочиш ся?

— Антоне, не жартуй, віддай мені мої чоботи!

— Чоботи? Які чоботи? Що ти чоловіче здурів нині? Я-ж тебе з чобітьми в коршмі покинув.

— Що мені ще будеш говорити. Антоне, кажу тобі, віддай мені чоботи! Ніхто інший не міг їх забрати, тільки ти один.

Сказав се з великою лютю і кинув ся парубкови до горла, але Антін (був старший і далеко кріпкійший від Степана) довго не думаючи, пхнув його від себе і вже хотів зачинити ворота, як Степан схопив Антона ззаду, впив ся пальцями в шию і кричав:

— Віддай чоботи, бо ублю!

Розсердило се парубка до крайного. Схопив Степана за волосє, кинув об землю, приклякнув на нїм, і давай бити, де попало. Збив його на квасне яблуко, а сам пішов до хліва, замкнув за собою двері і повалив ся на соломі. Коло хліва пролежав Степан з пів години, як неживий. Вкінці прийшов до себе, підніс ся і з великою силою дійшов до своєї матери. Варвара почувши стогін, упустила сина. Він був цілий у крові, обваланий, обдертий. Дрожав, хитав ся на ногах. Вона відразу в плач і почала вишитувати ся:

— Степаночку, що се тобі, дитинонько моя?

Степан вибалушив очи і тихим голссом промовив:

— Чоботи!

Жінка аж відскочила, бо очи її сина були страшні... Зірвали ся зі сну обидві сестри: біжуть, дивлять ся, питають з плачем:

Степане, Степане, що тобі стало ся? А він їм знова відповідає:

— Чоботи!

Положили його на ліжку, обмили, накрили, дають йому теплого рум'янку; а він нічого, лише від часу до часу глядить перед себе блудно і каже:
— Чоботи.

Два дні стогнав. Прийшла знахарка, дала йому якоїсь масти. Непомагало. Післали по сповідника, а коли сповідник прийшов, Степан глянув, прошептав страшно жалісно: — Боже — очи стали і сконав.

НАЙНОВІЙШІ ВИДАНЯ.

які можна набути в друкарні

„СВОБОДИ“

Вихованець. Народна комедія в 3. діях зі співами і танцями. — Ціна	25 цнт.
Вічевий співаник. — Ціна	5 ц.
Ой не ходи Грицю, та на вечерниці. Народна драма зі співами в V. діях М. П. Старицького. (В перерібці Александрова. — Ціна	30 ц.
Невольник, драма в 5-ох діях зі співами і танцями. У-сценізував Карпенко Карий (Тобилевич). Після поеми Тараса Шевченка. — Ціна	15 ц.
Геновефа. — Ціна	30 ц.
За вольности України. — Ціна.....	5 цнт.
Збірка повісток. — Ціна	10 ц.
За сестрою. Ї се найгарнійше оповідане з козацької старини, сучасного письменника Андр. Чайковського, яке дотепер вийшло на американській Русі.—Ціна	35 ц.
I. Жовнір. II. Оферма. Новеля з військового життя. — Ціна	10 ц.
Лис Микита. З німецького переробив Іван Франко (23 ілюстрації). — Ціна	40 ц.
I. Олекса Довбуш і карпатські опришки. — II. Цісар і ігумен. Баляда. З німецького переклав Іван Франко. — Ціна	10 ц.
Казки про Жидів. — Ціна	10 ц.
Напад на Січ. — Павло Полуботок. — Ціна.....	5 цнт.
Чародійні пригоди убогого Омара і султанової дочки Зуліми. — Ціна	20 ц.
Повна збірка веселих віршів Степана Руданського. — Ціна	55 цнт.
Ох! не люби двох! Оперета в 3-ох діях. — Ціна	25 цнт.
Русько-англійський тлумач, з котрого можна дуже скоро навчитись англійської мови. Сторін 256, тверда о-права. — Ціна	60 ц.

—0—

Замовлені книжки висилаємо відвратною поштою. Гроші належить прислати враз з замовленням. Срібних гроший канадійських і марок (стемпсів) не приймаєсь.

Замовлення належить вислати на адресу:

„S V O B O D A“

83 Grand St.,

Jersey City, N. J.

„РУСЬКИЙ ШТУКАР“

ДУЖЕ ЦІКАВА І ЗАБАВНА
КНИЖКА,

яка містить в собі 212 штук, фіглів і жартів, пригожих до розвеселення товариства, гостей, читальників, друзів і т. д. В книжці тій подає ся наука як ті штуки виконати, щоб вони були задивляючими. Хто спритний, може доназувати чудес таним коштом і бути героєм забави, а товариство найде милу розривку і позиточно переведе вільний від праці час.

Замовлення і гроші посилайте до:

„S V O B O D A“

83 Grand Str.,

Jersey City, N. J.

„СВЕКРУХА“

Комедія в 3-ох діях Льва Лопатинського.

Ся штука надаєсь для аматорських вистав.
У ній виступає лиш сім осіб.

ЦІНА ЗА 7 ПРИМІРНИКІВ

враз з пересилкою \$1.50. Поодинокі 25 цнт.

Замовляйте:

„S V O B O D A“

83 Grand St.,

Jersey City, N. J.